

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

VIII. évfolyam 91. szám

2004. szeptember

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
- hívottan és hívatlanul –
- mindenkit szeretettel vár a
Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.magy-orm.axelero.hu honlapon.
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu

Az örmény esküvő üzenete

Mielőtt a felolvasó belekezdene Szent Pál levelének a felolvasásába, felhangzik a háromszoros Alleluja, melyet egy zsoltáros kísér:

**„A tiszta jobbodon foglal helyet,
hímzett és arannyal ékes ruhában.”**

Az apostoli olvasmány az Efezusiakhoz írt levélből: 5, 22-33.

Ez a szakasz arra tanít, hogy az asszonyok és a férfiak hogyan viselkedjenek a házasságban. Az apostol hangsúlyozza, hogy a házasság nagy titok, Krisztus és az egyház kapcsolatához hasonló.

Következik az evangéliumi szakasz Mátétól: 19, 1-9. A házasság felbonthatatlanságáról szól.

A szentírási részeket követi a szentbeszéd, hisz a felolvasottakat jó megmagyarázni, azokon elmélkedni, s így elmélyíteni, hogy mindinkább belénk vésődjenek.

Dr. Sasvári László

Emlékezetes Nagyboldogasszony napi búcsú Erzsébetvároson

Évek óta meghitt közösségi találkozóra kerül sor az erdélyi örménymagyarok ősi lakhelyének egyikében - Erzsébetvároson, a Szent Erzsébet tiszteletére szentelt gyönyörű, impozáns templomban, amelynek búcsúnapja augusztus 15-e, Nagyboldogasszony emléknapja, az Istenszülő Szűzanya elszenderedésének napja.

Erre az ünnepre készül talán egész éven át a kis örménykatolikus közösség, hogy méltóképpen kifejezze ragaszkodását hitéhez, megbecsülését ősei iránt, s példát mutasson a fiataloknak, hogy ők is ilyen odaadással végezzék majd a rájuk bízott feladatot. „Egy lángot adok, ápdold, add tovább"- sugallja Mariska és kis csapata mindenkinek, aki részese volt idén is a gyönyörű ünnepnek.

Jakubinyi György örmény apostoli kormányzó vezette a templomba a szolgálattevőket, *Potyó Ferenc* vikárius, érseki helynököt, a liturgiát immár második éve örmény-katolikus

szertartás szerint végző *Puskás Attila* örmény katolikus vikáriust, gyergyószentmiklósi plébánost és diakónusait, valamint *Szakács Endrét* a szamosújvári székesegyház plébánosát.

Az Igét magyarul, románul és németül Jakubinyi György kormányzó úr hirdette, kiemelve az Istenszülő Mária búcsúhelyeinek jelentőségét Európában, valamint az Európai Unió zászlaját: Mária - kék alapon a Szűzanya feje fölött ragyogó 12 csillag, ami szintén a keresztény Európát hirdeti.

A csupa fehér virággal, és hófehér, kikeményített csipkés terítőkkal ékesített, ragyogó akusztikájú főtemplomban református fülnek is borzongató élmény volt hallgatni a szamosújvári kórus és a liturgiát végző plébános egymásnak felelgető énekét és a saragánokat. A karzaton helyet foglaló kórust ezúttal Szakács Endre plébános úr is kiegészítette az oltár mellől, amiért külön köszönet illeti őt.

A hónapok óta tartó esős idő után a ragyogó napsütésben a körmenet alatt a szamosújvári, csikszépvízi, gyergyószentmiklósi és a magyarországi, erdélyi szórványból érkezett zarándokok a helyiekkel együtt áhítattal énekelték az „Angyaloknak királynéja tiszta Szűz” könyörgését, amelyben ugyancsak a szamosújvári kórus tagjai vitték a prímet. Miután a körmenet visszatért a templomba, és az áldás is elhangzott még ki-ki virággal a kezében megcsodálta a templom egy-egy szobrát, festményét, elolvasott egy-egy a hála jeléül felajánlott táblácskát, majd a közeli vendéglőben gyűltünk össze. Itt várt még ránk egy kellemes meglepetés.

Dr. Issekutz Sarolta, akinek apai ősei ebben a városban éltek, bemutatta Az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 9. kötetét: *Ávedik Lukács főesperes, erzsébetvárosi plébános Szabad királyi Erzsébetváros Monográfiája 1896.* könyvének hasonló kiadását.

A több száz oldalas könyvet, melynek utóhangjában a szerkesztő saját családjáról is ír és közöl fényképeket, ajándékképpen átadta a számos jelenlévőnek, szolgálattevőnek, és eljuttatja közkönyvtárakba is, hogy ez a ma már könyvritkaság számba menő kötet még sokáig hirdesse a hajdan volt erdélyi örménymagyarok emlékezetre méltó múltját.

Az ebéd ideje alatt további elvégzendő feladatokról is szó esett, például az erzsébetvárosi örmény temető feltérképezéséről, és könyv alakban történő bemutatásáról, stb.

Köszönöm, hogy a Fővárosi Örmény Önkormányzat számunkra is lehetővé tette ezt a zarándok utat, és nemcsak Erzsébetvárosba. Menet bejártuk Aranyosegerbegy temetőjét, ahol több örménymagyar sírköve jelezte közösségünk tagjainak jelenlétét, de onnan a ránkzúduló zápor elkergetett.

Visszafele jövet azonban tiszteletünket tettük Marosbogáton és kegyelettel emlékeztünk Szongott Kristófra. A parányi, felújított katolikus templom homlokzatán áll az emléktábla.

A kis katolikus temetőt is felkerestük, és rátaláltunk Tolokán Antal és felesége Szállasi Irén sírjára, valamint gyermekeik (?), Tolokán Kristóf és Tolokán Ibolya -mindkettő tanító - hantjaira.

Sok szép emlékekkel gazdagodva, és számos feladat tervével búcsúzik egy zarándok, aki még mindig orrában érzi az erzsébetvárosi főtemplomban a búcsú másnapján beszívott, és az egész templomot betöltő tubarózsa illatát.

2004. augusztus 17.
Kovács Júlia

Magyarörmény művészek

Nagy szeretettel és tisztelettel köszöntjük *Albert Annamária* művésznőt szeptemberi születésnapján.

A Kolozsvári Televízió a nyár folyamán a „Haza a magasban” sorozat keretében beszélgetett a művésznővel, és méltatta pályáját. Mi most egy 2001 júniusában megjelent

interjú újraközlésével köszöntjük Öt és kívánunk Neki és ugyancsak örmeigyökerű férjének Maros Dezső akadémikusnak - jó egészséget és minden jót, hogy még sokáig dolgozhassunk együtt a magyarörmény múlt feltárásában. Mielőtt az interjút közölnénk, néhány szót ejtenék Albert Annamária örmény gyökereiről amelyre nagyon büszke, és amelyről majd bővebben is szót ejtünk. Most csak annyit, hogy a Hátskuj Tutsek, Gajzágó, Czeecz, Szentpéter, Amirás, Keszy Harmath, Kövér családokkal rokon...

Egy élet a Kolozsvári magyar opera szolgálatában **Albert Annamária**

Évad közben is előfordul, de évadszünetkor még gyakrabban jutnak eszünkbe olyan művészek, akik nevével régebben naponta találkoztunk az operaplakátokon. Eszünkbe jut egy-egy régi előadás, amelynek fénye évtizedek óta sem fakult meg. Rohanó világunkban fokozottabban hajlamosak vagyunk a felejtésre; mindennapos bajaink közepette elfelejtjük azokat, akik egy emberöltő áldozatos munkájával szolgálták a kolozsvári magyar operát és annak közönségét. Nyári összeállításainkban olyan művészeket szólaltatunk meg, akik helytállásukkal követendő példává váltak a mostani nemzedék számára is. Interjúsorozatunk első alanya Albert Annamária, a kolozsvári Állami Magyar Opera alapító tagja; több mint két évtizedes pályafutása során végig énekelte a repertoáron levő nagyoperák főszerepeit egy olyan „aranykorban”, amelyben Albert Annamária egyetlen vezető ideológiai elvet ismert: a művészet iránti hűséget, alázatot. 1992 decemberében, a magyar nyelvű színhátszás 200. évfordulóján érdemei elismeréséül elnyerte az örökös tag címet is.

- Gyermekkorától vonzotta a zene, a színpad?

- Tordán születtem, és már óvodás, illetve elemi iskolás koromban szívesen részt vettem az ünnepeken: énekeltem, táncoltam, szavaltam. Első „főszerepemet” tízévesen játszottam el; Piroska voltam az osztály záróünnepségén. Ennek emlékét most is őrzöm abban az albumban, amelyben énekesi pályám kezdetén készült fényképek vannak. A középiskolát a Marianumban kezdtem el 1936-ban, majd négy év után Budapesten, az Angolkisasszonyok Intézetében folytattam, ahol kétéves Női Kereskedelmi Szaktanfolyamot végeztem. Az intézetnek akkor jó hírű templomi énekkara volt, sokszor léptünk fel: miséket, litániákat énekelünk. Karnagyunk *Mater Szcucynsky* volt, aki felfigyelt a hangomra, és rám bízta a szoprán szólókat, majd végzéskor azt tanácsolta, hogy ha van Kolozsváron felsőfokú zeneoktatás, okvetlenül iratkozzam be, és képezem a hangomat. Hazatérve Kolozsvárra szüleim tudta nélkül jelentkeztem a felvételre, egy magyar nótát énekeltem el, és felvettek. Így lettem 1943-ba a kolozsvári Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola hallgatója, s mivel szüleimnek nem volt lehetőségük arra, hogy fedezzék iskoláztatásomat, diákként már családfenntartó voltam: öt évig a Dermata Bőr- és Cipőgyár ellátási osztályán voltam gyors- és gépíró. Délelőtt dolgoztam, délután siettem az órákra. Első énektanárom *Sigmond Lajos* volt, aki nagy gonddal kezelte a hangomat: népdalokat, mūdalokat tanultunk, kisebb áriákat. 1947 júniusában Gluck *A rászédett kádi* című egyfelvonásos operájában Zelmira szerepét énekeltem. Ez volt első operaszerepem. Diákként néhányszor felléptem operaelőadásokban karénekesként 1948-ban felvételiztem az újonnan alakult kolozsvári Állami Magyar Opera énekkarába. Nagyon örvendtem, mert ez azt jelentette, hogy minden időmet a zenének szentelhettem. Sok éven át jártam Nagy István főiskolai tanár kamarakórusába, ahol megismerkedtem a kórus irodalom legigényesebb alkotásaival; ezzel zenei ízlésem jelentősen fejlődött. 1950-ben kerültem az egyesített akadémiaára, *Adorján Ilona* énektanárnőhöz. 1952-ben végeztem el az énekszakot, de mivel államvizsgázni Verdi *Aidájával* szerettem volna, és erre nem adtak lehetőséget, csak 1957-ben államvizsgáztam Senta szerepével Wagner *A bolygó hollandi* című operájában. Ezt a szerepet először Bukarestben énekeltem, és csak a

második előadás volt Kolozsváron.

- *Adorján Ilona több énekes nemzedéket adott nem csak Kolozsvárnak, hanem az országhatáron túl is...*

- Köszönettel és hálával tarozom kedves tanárnőmnek odaadó munkájáért, amelyben több mint huszonöt éven át részesített. Végigkísérte pályámat, minden szerep megtanulásban segített. Külön öröm számomra, hogy az idén találkozhattunk, és örökifjú tanárnőm most is ugyanolyan szeretettel foglalkozik növendékeivel, mint régen és a mai napig is aktív részese a magyarországi énektanításnak.

- *Kikre emlékezik az Adorján - növendékek közül?*

- A névsor ennyi idő eltelte után nem lehet teljes, de megemlítem *László Évát, Vancea Erzsébetet, Breazu Mirceát, Trenka Évát, Mátyás Jenőt*. Sokan köszönhetik neki művészi karrierjüket.

- *Hogyan készült fel egy-egy szerepre?*

- Nem tettem különbséget a kisebb és nagyobb szerepek között. Nagy szeretettel és boldogan készültem minden szerepemre, mert úgy éreztem, hogy minden szerep egy ember életébe ad betekintést. Ha kaptam egy szerepet, az volt az első, hogy megszereztem a partitúrát, alaposan áttanulmányoztam énektechnikai, zenei és dramaturgiai szempontból; különös gonddal ügyeltem a kollegákkal együtt énekelt részekre. Ezenkívül olvasmányaim alapján ismerkedtem a korról. Mire az operai próbákra sor került, én már zeneileg készen voltam a szereppel. Az akkori neves énekesek felvételeit hallgatva is sokat tanultam.

- *Készített-e valaha felmérést arról, hogy hány szerepet énekelt el pályafutása során?*

- A 27 év alatt 42 szerepet alakítottam, és körülbelül 900 fellépésem volt.

- *Melyik volt első jelentős szerepe a kolozsvári magyar operában?*

- D'Albert *Hegyek alján* című operájának Márta szerepét önszorgalomból tanultam meg 1956-ban. A vezetőség eredetileg Nuri szerepét osztotta rám, de az egyik próbán beugrottam a hiányzó főszereplő helyébe, és végigénekeltem a próbát. A következő előadáson már én énekeltem Márta szerepét. Ezt követte Mascagni *Parasztbecsületéből* Santuzza szerepe, amelyet 57-szer énekeltem.

- *Hogyan következtek a főszerepek?*

- Első nagy premierem Puccini *Turandotja* volt. Kényes szerep, sok buktatóval, de kitartó gyakorlás után bírtam technikailag. Miután az első zenekari próbát leénekeltem, elmentem az orr-, fül-, gégeorvoshoz, hogy vizsgálja meg a hangszálaimat, és azt mondta: nem is látszik, hogy énekeltem. Harmincegyszer énekeltem ezt a szerepet. Ezt követte a Tosca. Gyönyörű szerep, amely nem csak az első előadásokon, hanem a próbákon is mindig élményt nyújtott. Művészi pályám újabb, számomra jelentős állomása Beethoven *Fidelio* című operájából Leonóra szerepe. Rendkívül igényes ez az opera, a kamara- és szimfonikus zene ötvözete. Távol áll a romantikus olasz opera szellemétől. Előnyömre szolgált, hogy sok Beethoven- dal szerepelt már akkor a repertoáron, tehát a Beethoven- muzsika stílusa nem volt idegen számomra. Huszonötödik szerepem Verdi *Don Carlosából* Valois Erzsébet volt. Első előadásunkat közvetítette a bukaresti rádió is. A kolozsvári operában kevés Wagner - operát játszottak még abban az időben is, így nagyon boldog voltam, amikor a *Mesterdalnokokból* elénekelhettem Éva szerepét. Érdekes feladat volt Goldmark *Sába királynőjének* címszerepe, amelyet eredetileg mezzoszopránnak írtak, de Budapesten is sötét színezetű, drámai szopránok alakítják. A lista tovább bővült Amelia (Verdi: *Álarcosbál*), Jaroszlavna (Borodin: *Igor herceg*), Abigél (Verdi: *Nabucco*), Desdemona (Verdi: *Otello*), Leonóra (Verdi: *A trubadúr*), Odabella (Verdi: *Attila*) szerepével. 1972 október elsején mentem nyugdíjba, de ezután még két-három évig kiségtettem az operát, valahányszor erre kértek. Utolsó fellépésem 1975. április 28-án volt, ekkor Desdemonát énekeltem.

- *A sok éneklés nem tette tönkre a hangszálait?*

- Gyermekkoromtól sokat sportoltam, és a fizikumom megedződött. Az Aidapremiert -

amely a Román Operával közös produkció volt - úgy énekeltem végig, hogy azelőtt két nappal szinte nem tudtam beszélni. Végigénekeltem az előadást, senki nem vette észre rekedtségemet.

- *A politikai és ideológiai szempont szerint sokat becsmérelt 50-es 60-as években milyen volt a kolozsvári magyar opera légköre?*

- Az újonnan, szinte a semmiből újraalakult kolozsvári magyar opera társulatára a nagy lelkesedés volt a jellemző. Nyugodtan állítom, hogy számomra nem az egyéni, hanem a közösségi érdek volt a döntő: az, hogy a közönséget szolgáljam művészi alázattal. Nem számított, hogy hányszor énekelek el egy-egy szerepet, ha a nézőtérén csak egy olyan személy is ül, aki addig soha nem volt operában, meg kell ismertetnem, és meg kell szerettetnem vele az opera műfaját, hogy továbbra is látogassa előadásainkat. Teltházás estékre emlékszem, a fiatalok megvártak előadás után és autogrammot kértek. A délelőtti ifjúsági előadás ugyanolyan fontos volt számomra, mint egy premier.

- *Milyenek voltak az ötvenes-hatvanas évek vendégszereplései?*

- Nem volt lehetőségünk külföldi vendégszereplésekre. Az gyökereződött belénk, hogy itt vagyunk, itt és most helyt kell állnunk. Sajnos, tagságom ideje alatt a magyar opera nagyon keveset szerepelt külföldön, és egyéni vendégszereplésre sem volt lehetőség. Jugoszláviában voltam a magyar operával, Lengyelországban kétszer, Toscát, Aidát, Michaelát énekeltem, Németországban ária- és dalesten léptem fel. Külföldi vendégszerepléseink a bukaresti OSTA impresszáriós irodán keresztül zajlottak: meg sem kérdeztek, egyszerűen csak értesítettek, hogy mikor, hol, mit kell énekelnem. Egy alkalommal az történt, hogy személyes meghívót kaptam egy prágai, több estét betöltő turnésorozatra, de én friss nyugdíjasként már nem szerepelttem a bukaresti iroda nyilvántartásában, és nem is engedtek el.

- *Hogyan viszonyult az évek során a szerepekhez?*

- 27 év alatt soha nem mondtam vissza előadást, soha nem kértem szerepet, de nem is utasítottam vissza: amit kiosztottak rám, elénekeltem. Soha nem spóroltam a hangommal, a próbákon sem. Mindig igyekeztem a zeneszerző elképzeléseit valóra váltani, s ezt csak sok munkával lehet elérni. Tökéletes szerepformálás nincs, mert mindent lehet jobban és még jobban kidolgozni. Szerencsés embernek tartom magam, gyönyörű szerepeket énekeltem, foglalkoztatva voltam. Nem számított, hogy kezdőként nem az első szereposztásban énekelek, de törekedtem arra, hogy a közönség megszeressen, és értem jöjjön el az előadásra.

- *Volt-e kedvenc karmestere, rendezője?*

- Pályám során sok karmesterrel és rendezővel dolgoztam együtt, mindenkivel harmonikus volt az együttműködés.

- *Az operán kívül melyik az a zenei műfaj, amelyik közel áll Önhöz?*

- Nagyon szerettem a daléneklést. Egy énekesnek kötelező lenne a daléneklés, ez egy más világ, ahol nincs „segítség”: ott nincs kosztüm, díszlet, kellékek, partner. Fájó pontom, hogy nem volt lehetőségem egyházi zenét énekelni, így Verdi csodálatos Rekviemjét sem.

- *Hogyan emlékszik vissza kollégáira?* - Egy opera előadásnak több összetevője van: a zene-, ének- és balettkar, a sűgő, a műszakiak. Kollégák nélkül nem lehet: fontos, hogy az ember jó kapcsolatot teremtsen a kollégáival. Kedves kollégáim közül megemlítem: Bucsy Sárít, László Évát, Melegh Katót, Nagy Katalint, Puni Júliát, Sallay Margit érdemes művészt, Thúry Erzsébetet, Timkó Editet, Trenka Évát, Vancea Erzsébetet, Vonica Luciát, Wilkovits Katit, Borbély Ferencet, Breazu Mirceát, Bretán Endrét, Gáspár Istvánt, Horváth Lászlót, Kovács Attilát, Lázár Jánost, Mátyás Jenőt, Ottrok Ferencet, Sass Lászlót, Szanati Józsefet, Szilágyi Ferencet, Vargha Lászlót, id. Veress Lászlót, Vida Viktort. Sajnos, ma már nagyon sokan nincsenek közöttünk. Szinte mindegyik kollégával alkalmam volt együtt énekelni. Intrikák akkor is voltak, de az előadás sikere volt az első.

- *Sok művészársával ellentétben itthon maradt.*

- Bukarestbe hívtak, de úgy éreztem, hogy itt a helyem a kolozsvári magyar operában. Ott

talán nem lett volna lehetőségem ennyit énekelni. Nyugat-Németországba is hívtak, de még egy féléves vendéjátékra sem engedtek ki. Nem mondhatom azt, hogy nem vágytam külföldi éneklésre, de megelégedtem azzal, amit a kolozsvári magyar opera társulata és közönsége nyújtott. Habár 25 éve nyugdíjas vagyok, még most is örömmel tölt el, ha egy szép előadást látok a magyar operában. Az anyagi elismerésért kárpótoltak a gyönyörű szerepek és a közönség ragaszkodása, amelyet 27 éves pályafutásom során végig éreztem.

Hintós Diána
Szabadság 2001. június 2.

Enyedi Sándor.

Örmények a magyar színjátszásban

2. rész

Korbulyok a magyar színjátszásért

Az említett milliomos, *Korbuly Bogdán* (1816-1911) nemcsak sok pénzéről volt nevezetes, hanem arról is, hogy saját költségén a Sétatéren Kolozsváron felépítette a Nyári Színkört, és az 1874-1875. évtől kezdve a kolozsvári Nemzeti Színház intendánsa lett. Színpadi szerző, színész után most pedig a kevésbé irigyelhető intendáns lett a kolozsvári színészet fő gondozója. Emberi alakját élénk színekkel rajzolta meg *Kassai Vidor Emlékezéseiben*.

A Korbulyok ivadéka volt az a maga korában híres operaénekesnő, aki 1832-től változtatta meg a nevét *Hollósy Kornéliára* (1827-1890). Édesapja *Korbuly Bogdán*, aki csak névrokona a későbbi intendánsnak. A kislány gyönyörű szoprán hangját korán felismerték, s a tizenöt éves, anya nélkül maradt Kornélia elindult Bécsbe, hogy álmait valóra váltsa. A bécsi Operaház igazgatója *Salvi* vállalta el tanítványnak, majd tizenhat évesen a hangját meghallgató *Donizetti* szép jövőt jósolt neki a zenei pályán. *Lamperti*, a kor híres milánói énekmestere vállalta a továbbképzését, amelynek sikerét mutatja, hogy tizenkilenc éves korában a corfui Operaházban *Elvirát* énekelte *Verdi Ernáni c.* operájában. A következő állomás *Turin* azaz *Torino*, ahol sikerei nyomán egy Bukarestbe tartó opera-staggione társulathoz szerződtek. 1845 végén már a román fővárosban tapsoltak neki. *Bellini Alvajárójában* mutatkozott be a *Bukarester Deutsche Zeitung* szerint: „*Hollóssy kisasszony énekművészetéről a legmelegebb szavakkal kell megemlékeznünk. Hangjának fiatalosan szép zománca, a könnyed, akadálytalan énekkészség, ragyogó szárnyaló trillák, mindenekelőtt pedig hangszínének Lágy, elégikus csengése vitathatatlanul bizonyítják művészi tehetségét és színpadra termettségét...*”

Ez utóbbi megállapítás gyorsan visszaigazolást kap: három évre a pesti Nemzeti Színházba szerződte. Hazafelé menet Temesváron mutatkozott be. Pesten 1846. július 23-án *Donizetti Linda di Chamounix* című operájának címszerepében lépett fel először. Rövidesen *Melinda* szerepét énekelte *Erkel Ferenc Bánk bán* című művének ősbemutatóján. Sok-sok fellépés és sok siker. Az első pesti ciklus után 1850-ben öt szerepben mutatkozott be a bécsi Operaházban. Tizenhárom hónapon át Varsóban aratta sikereit, majd 1853 őszén visszatért a pesti Nemzeti Színházba, ahol 1862. július 29-ig maradt tag. Énekelte *Rossini*, *Bellini*, *Donizetti*, *Verdi* és *Meyerbeer* szoprán, koloratúrszoprán szerepeit. Ez után vidéki körútja következett: Marosvásárhely, Szatmár, Nagyvárad, Szamosújvár, Dés - és pihenő után a felsőmagyarországi és felvidéki városok. Férje birtokára vonult vissza. Utoljára nyilvánosan *Liszt Ferenc* felkérésére 1865-ben a Nemzeti Zenede huszonöt éves jubileumán lépett a közönség elé.

Magyar-örmény énekesek

A magyar-örmény énekesek sora máig is tart: *Tutsek Piroskától* (1905-1979) Albert

Annamárián (1926-) *Moldován Stefánia* (1931-) szoprán énekesnőn, *Kirkósa Júlián* (1947-) át *Kirkósa Orsolya* (1974) drámai szoprán énekesnőig.

Sajátos, és itthon szinte alig ismert annak az operaénekesnőnek a nemzetközi karrierje, aki a marosvásárhelyi *László Árpád* (1864-1960) zeneszerző és énektanár lányaként *Magda Lászlóként* vonult be a nemzetközi zenei életbe. Rövid 1943-as pesti bemutatkozását követően a második világháború utáni években az olasz operaszínpadokon aratta sikereit, miközben a londoni Covent Garden is megnyitotta előtte kapuit. Itthoni zenetanulmányait a római Szent Cecilia Akadémián tökéletesítette. Torino, Trieszt, Velence, Modena, Firenze operaházai sorából nem hiányzik a milánói Scala sem, s a római Opera Reale-ban *Fricsay Ferenc* vezényletével 1955-ben előadott *Háry János* című *Kodály Zoltán-opera* sikerében döntő része volt *László Magdának* is. A visszavonulás éveiben is Rómában talált otthonra az örmény gyökerű erdélyi származású művésznő.

A több mint kétszáz éves magyar színjátszásban aligha létezett vagy létezik olyan művészi vagy színháztechnikai pozíció, melynek betöltői között ne találánk örmény gyökerekkel rendelkező magyarokat.

A zeneszerzés terén elévülhetetlen érdemeket szerzett a legnépszerűbb daljáték, *a János vitéz* szerzője, *Kacsóh Pongrác* (1873-1923).

Folytatjuk

Köszönetnyilvánítás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület megköszöni a Dr. Abkarovits, a Dr. Csulak és Begitsán családok 10000 forintos adományát, amelyet az egyesület működésének megsegítésére juttattak el.

Egy irodalmár és térképész honvédtábornok ***Argentína az új haza***

3. befejező rész

Czetz János kicsiny családjával megérkezvén az új világba, Argentína földjén nagy lehetőségek és kihívások elé állott. Felesége rokonsága azt tanácsolta neki, hogy legyen „estanziero”- földbirtokos, aki szarvasmarha tenyésztéssel foglalkozik. Ez nagyon jövedelmező pénzforrás volt abban az időben, de hősünket, aki elsősorban katona volt, nem vonzotta, inkább második tanult mesterségét választotta, „agrimensor”- azaz földmérő lett a pampákon.

A térképészeti geográfiát annak idején alaposan elsajátította a bécsi Katonai Földrajzi Intézetben. (Militargeographisches Institut). Ott szerezte meg azt az elméleti és gyakorlati tudást, amit aztán majd másfél évtizeddel később hasznosított Argentínában.

Első vizsgamunkája Buenos Aires tartomány nyugati vidékén 125 földbirtok felmérése volt. Azokban az években alakult ki az Argentin állam, rengeteg volt az új, még föl nem térképezett terület. Czetz jó nevű földmérő, topográfus lett, de szervezete nem bírta sokáig a megfeszített munkát. 1864-ben súlyosan megbetegedett, s abba kellett hagynia ezt a munkát.

Felépülése után bemutatták Bartolomé Mitré köztársasági elnöknek, aki tekintettel Czetz katonai múltjára, ezredesi ranggal és fizetéssel felvette a hadseregbe.

Feladatául azt jelölték ki, hogy a hadmérnök csapata élén feltérképezze a paraguayi és braziliai határvidékeket. Munkája fontos és sürgős volt, mert 1865-ben kitört a háború a szomszédos országok között.

Czetz János 1867-ben - a kiegyezés évében - megbízást kap a Santa Fé - Esperanza, San Jeronimo vasútvonal terveinek elkészítésére. Egy év múlva az új elnökről elnevezett Sarmiento - védvonalnak lesz a tervezője, amely nyolc fő és több kisebb erődre épült fel. A felmérésen és erődrendszeren kívül leírásokat is készített a területekről. Ezen munkája több mint katonai jelentőségű. Az ország belső területeiről ekkor készült az első felmérés, amelynek alapján rendeződtek a birtokviszonyok és a határok. 1870 őszén fejezi be a munkálatokat és tér vissza a fővárosba. Mindenki őt ünnepli, a korabeli argentin sajtó a pampa felfedezőjének nevezi.

Abban az évben létesül Buenos Airesben a Nemzeti Katonai Főiskola (Collegio Militar de la Nacion), melynek alapítója, első igazgatója és parancsnoka volt. A rábízott küldetés keménynek, nehéznek és néha hálátlannak tűnt. Politikai okokból 1874-ben felmentik igazgatói állásából. Újra térképészettel foglalkozik. Entre Rios - tartományban intézetet alapít (Departamento Topografica). Összefoglaló munkáját a fővárosban aranyéremmel díazzák. A földmérésen kívül matematikát és földrajzot is tanít. Több tábornok felkérésére 1884-ben a Szent Márton Katonai Akadémia (Academia Militar San Martin) létrehozásában segít, melynek első igazgatója lesz, s ennek keretén belül létesül a Katonai Térképészeti Intézet. Itteni munkája során éveken keresztül az ő keze alól kerül ki a felső katonai vezetés tisztigárdája, mely számára hallatlan megbecsülést szerzett.

Nyugdíjba vonulása után 1896-ban tervezi, hogy visszajön szülőhazájába. Azokban az években kerül kapcsolatba Szongott Kristóffal s küldi írásait a szamosújvári „Armenia” folyóiratnak. Felkéri Kritsa Klára erdélyi szépírónőt írásainak fordítására és pallérozására. Rövidesen a kolozsvári 1848-49 Történelmi Lapok is megjelenteti cikkeit. Szerkesztője Kuszko István lázas szervezkedésbe kezd Czetz hazatérésének előkészítésére. A kormány is megadja a honvédtábornoki nyugdíját.

Készül hazáját, szülőföldjét viszontlátni, de egészségi állapota oly annyira megromlott, hogy már nem vállalkozhatott az útra. Öreg korában őt is gyötörte a honvágy.

Naplója szerint „a legkeserűbb kenyér jutott nekem, aki soha nem láthatta viszont szülőföldjét. „Időközben látása is elgyengült s emlékiratait sem tudta befejezni, spanyolul diktálta le mondanivalóját.

1904 nyárutóján ágyának esett. Orvosa tüdőgyulladást állapított meg. Szeptember 5-én jobblétre szenderült Buenos Airesben. Utolsó szavait magyarul mondta, de senki meg nem érté. Ravatalánál a Collegio Militar Bella Nacion növendékei álltak díszőrséget. Katonai díszpompával temették el a főváros Recoleta temetőjében, közmebecsüléstől övezve. Utolsó kívánságaként hazai földdel töltött párnát helyeztek feje alá. Budapestről a „Pesti Hírlap” egyik munkatársa tett virágot a koporsójára.

Szabó László brazil-argentin újságíró „Czetz, a lélek nem alszik ki” c. írásában megjegyzi: „Az egyetlen magyar, akinek szobrot emeltek Dél-Amerikában”. Bronzba öntött mellszobra Buenos Airesben a Collegio Militar előtt emlékeztet arra, hogy az argentin katonai főiskola megalapítója és első igazgatója volt.”

SZOBROT PEDIG IDEHAZA, SZÜLŐFÖLDJÉN ÉRDEMELNE!

Nem kétséges, hogy Czetz János a szabadságharc és az ezt követő emigráció egyik legkiemelkedőbb egyénisége volt. Tünetesen gyors pályafutásával tűnt ki mindenütt, ahová sorsa vezérelte, kiérdemelve a világ hódolatát és elismerését.

Budai Merza Pál, Brassó

(Szerkesztői megjegyzés: Czetz János tábornok halálának 100. évfordulóján, Gidófalván 2004. szeptember 4-én megemlékező ünnepségeket tartanak, amelyen részt vesznek a Czetz család leszármazottai is: Brassóból Budai Merza Pál és Budapestről Dr. Sasi Nagy Istvánné és Sasi Nagy Pál.)

Otthonról- Haza avagy Barangolásunk őseink földjén, Erdélyben

Eltelt egy év, és mi újból itt vagyunk Erdélyországban Mi: a barangoló csapat: *a régiek*, akik azért jöttünk, mert az eddig látottakat szeretnénk további élményekkel gazdagítani, és *az újak*, akik most szeretnének megismerkedni a „tündérek kertjével.”

Célunk: a honismereti túra keretében „küzdeni a hungaropesszimizmus és kappanháj ellen.”(Kiemelés Szarka Gyuri bácsitól.)

Gazdag program vár bennünket, ezért a teljesség igénye nélkül tájékoztatom a nyájas olvasót a számomra legemlékezetesebb helyekről.

1. nap. 2004. augusztus 23. Révi-szoros, Zichy barlang - Czárán Gyula emléktábla megtekintése és *koszorúzása*. (Czárán Gyula volt a barlang egyik feltárója és kiépítője.) A koszorú elhelyezése után rá és a közelmúltban elhunyt Lukin László tanár úrra emlékezve Zámbo István karnagy úr vezetésével elénekeltük a Szózatot. Lukin László tiszteletbeli örményként vett részt a tavalyi Barangoláson, és rendszeres vendégünk volt a havi klubdelutánokon a Magyarok Házában.

(Egy évvel ezelőtt az ezeréves határnál Lukin tanár úr vezetésével énekeltük el a Szózatot, és ezért éreztük fontosnak, hogy kegyeletünk jeléül megemlékezzünk róla is.)

2. nap. 2004. augusztus 24. Kolozsvár.

A Kós Károly tervei alapján épített „*Kakasos templom*” elbűvölt bennünket. *A Házsongárdi temetőben* leróttuk kegyeletünket Apáczai Csere János, Misztótfalusi Kiss Miklós, Kós Károly, Reményik Sándor, Dsida Jenő sírjánál, virággal, mécses gyújtással és egy-egy költemény elszavalásával. Az egyik síron a következő mondatot olvastam: AZ IGAZNAK EMLÉKEZETE ÁLDOTT. Úgy legyen!

Délután hatalmas túra *a Torockayak* várához. Dicsekvés nélkül elmondhatjuk, hogy a társaság nagy része sikeresen küzdött a kappanháj ellen, mert a nyaktörő út ellenére felmászott a csúcokig, ahol páratlan panoráma volt a jutalma a fáradságos útért.

3. nap. 2004. augusztus 25. Szék.

Elsősorban egykori sóbányáinak köszönhetően igen nagy múltra tekint vissza. Temploma a 13. század folyamán épült a Kerci székesegyház mintájára, gótikus stílusban. A reformáció után a falu nagy része a református vallást vette fel. 1717. augusztus 24-én (Szt. Bertalan napján) a tatár hordák szintre teljesen elpusztították és kirabolták a falut, a lakosságot legyilkolták, elhurcolták. Erre a napra böjttel és háromszori istentisztelettel emlékeznek a falusiak. Viseletük is ezt idézi: a fekete a gyász, a piros a vér színe.

A széki viselet és a széki tánc Kányádi Sándort is megihlette. A falu folklórijával, zenéjével, hagyományaival foglalkozott többek között Kós Károly, Lajtha László, Szentimrei Judit és még sokan mások.

Minket nagy szeretettel, kisüstivel, frissen sült csörögefánkkal fogadtak, ízelítőt kaptunk a széki táncrendből, és megtekinthettük a tisztaszobában a szépséges szötteket, valamint azok elkészítési módját is. Ragyogóan éreztük magunkat.

Szamosújvár: Czetz János emléktáblájának megkoszorúzása a temetőben, és Szakács Endre plébános úr tájékoztatója a Székesegyházban, ahol megnéztük a páratlan értékű örmény múzeumi műkincseket is, a Rembrandt festménnyel együtt.

Bonchida: Bánffy kastély romjaiban is impozáns, felújítás alatt álló épületmaradványainak megtekintése. Ezt a kastélyt hívták az „Erdélyi Versailles”-nak.

Válaszút: Kallós-házban a gazdag gyűjteményben gyönyörködhattunk. Az első három estebédet a tordaszentlászlói Tamás vendéglőben költöttük el. Stílusos épület - stílusos berendezés stílusos kiszolgálás és gazdag íz harmóniával készített ételek. (Aki nem hiszi,

járjon utána.)

4. nap. 2004. augusztus 26. Holtmaros.

1786-ban újjáépített református temploma a falu közepén fekszik. Vele szemben található a 20 férőhelyes gyermekotthon, ahol jelenleg 16 árva kis gyermek talált otthonra és szeretetre. A „Tulipán” Gyermekotthont a Czegei Wass Alapítvány és a Holtmarosi Református Egyházközség közös munkájának köszönhetően 2000. októberében szentelték fel és 2002. márciusában érkezett az első három gyermek egy állami Árvaházból. A gyermekeket 2002. júliusában Erdély református püspöke *Papp Géza*, valamint református, katolikus és evangélikus lelkészek keresztelték meg. A gyermekeknek a faluban keresztszüleik vannak, akik segítenek a nevelésükben. A külföldi keresztszülők, pedig anyagilag támogatják a gyermekek gondozását. Bartha József református lelkész, a felesége és a leánya vezeti a gyermekotthont.

Marosvécs: 3 km-re Holtmarostól a báró Kemény család kastélya a két világháború között a Helikon-i találkozó színhelye volt. Megtekintettük a Helikonisták sírhelyét, koszorút helyeztünk el a sírokon, majd tiszteletünk és kegyeletünk jeléül elénekeltük a Himnuszt és a Szózatot.

A mai napon szálláshelyünket áthelyeztük Zetelakára, Sándor Olga portájára, ahol áfonya pálinkával, friss süteménnyel és kaláccsal vártak bennünket.

Zetelaka folyamatosan fejlődik és szépül. A turizmus felpezsdítette az életet a faluban, és gyarapodnak a szépséges székely kapuk az unalmas egyforma vaskapuk helyén, Szarka Gyuri bácsi ösztönzése alapján.

5. nap. 2004. augusztus 27. Székelyudvarhely.

Könyvvásárlás, városnézés ebben a kedves városban. Székelyföld a testvérvárosa szűkebb pátriámnak, a XII. kerületnek. Bögöz: A XIII. században épült református templom a művészettörténészek paradicsoma. Egyre többen érkeznek ide tanulmányozni a páratlan szépségű Szent László freskót. Segítséget is ígérnek a templom karbantartásához, de mint a lelkész Bíró Endre elmondta, az ígéreteken kívül egyebet nem kaptak, pedig nagy szükségük lenne anyagi támogatásra is.

Székelyderzs: A Világörökség része ez a székely erődtemplom, ahol ugyan csak gyönyörű Szt. László freskóban gyönyörködhattunk. A református lelkész felesége volt az idegenvezetőnk, aki kellemes stílusban mondta el az erődtemplom történetét, mutatta meg a falumúzeumot, a sarokbástyát, ahol a falusiak a szalonnájukat és sonkájukat mind a mai napig tárolják, és megkóstolhattuk a pincében a finom szilvapálinkát frissen sütött házikenyérral, amelyet vastagon megkentünk szilvalekvárral. Fenséges lakoma volt!

Csíksomlyó: Hazafelé jövet útbeejtettük Csíksomlyót, megnéztük a kegytemplomot, az „erdélyi Vatikánt”, ahol minden évben megtartják a pünkösdi búcsút, amelyre a világ minden tájáról összesereglenek (felekezettől függetlenül, az ökumené jegyében) a magyarok. Idén is 500.000 ember vett részt a szentmisén, amelyet Erdő Péter bíboros érsek celebrált. Gyönyörködhattunk a Salvator Kápolnában, a Hármashalom oltárban (Makovecz Imre tervezése) és a panorámában, amely a szemünk elé tárult.

Este frissensült házikenyérral vártak bennünket Sándor Olga portáján, amelyet finom háziszírral, fokhagymakrémmel megkenve, lilahagymával és szilvapálinkával fogyasztottunk el. Kiadós séta után ültünk le a vacsoraasztalhoz, hogy a szakácsnő remekét is elpusztítsuk.

6. nap. 2004. augusztus 28. Csíkszereda.

Édesapám itt született. Elboruló tekintettel nézem a várost. Lelki szemeim előtt drámai képek jelennek meg. Pontosán 88 évvel ezelőtt, 1916. augusztus 27-én hajnalban lángokba borult Csíkszereda. Felgyújtották a várost. Az álmukból felvert emberek sebtében összekapkodott pár holmival menekülnek. Riadalom, kapkodás, fejvesztettség mindenütt. Nagyszüleim két kisgyermekkel próbálnak az égő házból kimenekülni. Csak a gyerekeknek ne legyen baja! Az égő Erdélyen keresztül (pár holmival, egy szál ruhában) sok ezer földönfutóvá vált emberrel együtt jutnak el az Anyaországba. Életre szóló trauma gyermeknek - felnőttnek egyaránt. Édesapám ekkor 7 éves volt. Erről a rettenetes gyermekkori élményről soha nem tudott beszélni, sőt, Erdélyről sem. Ha szóba került a szülőföldje, elkomorult és elhallgatott. Ő soha többé nem jutott el a szépséges Erdélybe.

Én 1998 óta minden évben eljövök, és helyette is, az ő szemével nézem a tájat, ahol az őseink éltek. Otthon az első utam a temetőbe fog kivinni, hogy gondolatban elmondjam neki, milyen sok szépet láttam. Elmesélem majd azt is, hogy fohászoktam érte abban a szép kis templomban, ahol 95 évvel ezelőtt megkeresztelték, és nagy örömömmre szolgált, hogy elkészült Makovecz Imre tervei alapján a Magyar Szentek temploma. Ez a templom maga a tökéletesség, a szakrális építészet remeke. Az első magyar templom Erdélyben, amelynek építési költségeihez a román állam is hozzájárult.

A miséken zsúfolásig megtöltik a lelki megújulást váró emberek. Ez a templom a magyar elszántságot, a magyar élni akarást, és a magyar megmaradást szimbolizálja.

Csíkszépvíz: Magyarörmény családi találkozó. Dél előtt 11 órakor kezdődött a Szentmise, amelyet Puskás Attila vikárius úr celebrált, utána ünnepi műsor, majd koszorúzás a templomkertben. Ebéd a kaszinóban, hangulatos beszélgetés a régen látott ismerősökkel. *Dr. Issekutz Sarolta* köszöntőjét hatalmas taps fogadta. Az ebéd alatt és után sokan keresték meg őt, hogy az évek óta kapott erkölcsi és anyagi támogatást megköszönjék neki.

Sokan voltunk, jól éreztük magunkat. Köszönet és dicséret illeti a szervezőket és a vendéglátó csíkszépvízieket, akik hetek óta dolgoztak, hogy a sokaságnak a finom örmény ételeket elkészítsék.

7. nap. 2004. augusztus 29. Erzsébetváros:

Nagy örömömmre szolgált, hogy (programon kívül) beiktattuk az erzsébetvárosi templom megtekintését is. Nagyon impozáns, szép templom, vetekszik a szamosújvári székesegyházzal. Az augusztus 15-i Nagyboldogasszony búcsút minden évben Jakubinyi György gyulafehérvári érsek celebrálja, így volt ez néhány nappal ezelőtt is.

A város nagyon szép házakkal büszkélkedhet, amelyeket az itt élő örmény kereskedők építettek az 1700-as évektől kezdve. A trianoni békediktátum és a II. világháború után sokan elvándoroltak, sokan meghaltak, ezért a városban élő, örmény származású katolikusok száma drasztikusan lecsökkent 17 főre.

Nagybaromlak: szász erőtemplom a világörökség része. Monumentális épület együttes, amelynek a látványa mindannyiunkat lenyűgözött.

Marosszentimre: Itt megtekintettük Hunyadi János templomát, amely sajnos igen lepusztult állapotban van, de még így romosan is impozáns hatású.

Tordaszentlászló: A református templomban Kirkósa Júlia szépséges hangversenyében gyönyörködhettünk a búcsúvacsora előtt, amely a Tamás vendéglőben zajlott le. Igen jó hangulatban, cigányzene mellett mulattunk.

8. nap. 2004. augusztus 30. Kalotaszentkirály

Hangulatos szíveslátásban volt részünk szilvóriummal és hólabdával (ez egy különlegesen elkészített csörögefánk). Megtekintettük a felszegi népviselet párvját ritkító szép darabjait a táncoló fiúkon és lányokon, akik a néptáncbemutatót tartották nekünk, nagy sikert aratva.

Megkoszorúztuk az Ady emlékhelyet, megnéztük a falut, ahol a második bécsi döntés értelmében húzódott a magyar határ. 4 évig újból Magyarországhoz tartozott az elcsatolt országrészből Erdély északi fele.

Tordai hasadék: Bámulatosan szép vidékre érkeztünk. A táj történelmi időket idéz, Szent László itt harcolt a pogányok ellen. Itt lehet találni a híres „Szt. László pénzeket” amelyből mindannyian szerettünk volna hazahozni pár darabot szeretteink megajándékozására. A fotó tanulsága szerint szorgalmasan kerestük a zsákmányt.

Nagyvárad: Kiss Török Ildikó pódiumműsora méltó befejezése volt gazdag kulturális programunknak. A művésznő megrendítő előadásában hallgattunk meg egy olyan irodalmi csemegét, amelyet legnagyobb íróink-költőink műveiből állított össze. Késő délután indultunk haza felé, fáradtan, de a szép emlékek hatása alatt örömmel állapítottuk meg, hogy a kitűzött célunkat teljesítettük. Megszabadultunk a hungaropesszimizmustól és a kappanhájtól. Helyette feltöltődtünk vidámsággal, szépséggel, gazdag és értékes történelmi irodalmi ismeretekkel, hazaszeretettel.

Utószó (helyett): Ahhoz, hogy egy zenekar tökéletesen szóljon, a karmesternek kell zseniálisan vezényelni. *Szarka Gyuri* bácsi nagyszerű karmester: összehangolta mindazok munkáját, akik biztosították számunkra a kifogástalan ellátást, a meglátogatott helyszíneken a vendégfogadást, a kulturprogramokat, azt, hogy a megígért gazdag programot sikerült teljesíteni, sőt túlteljesíteni. Kedves Gyuri bácsi, mindannyiunk nevében: Köszönöm.

2004. augusztus 31.

Csikszentgyörgyi- Ficzus Margit

Erdély - anyám

Erdély- anyám, szent álmok földje Te,
Hadd zengjen rólad fiad /lányod/ éneke.
Szálljon dalom a völgyben s bérceken
Hirdetve büszkén, mi vagy énnekem:
Több, mint kalász, mely kenyeret terem,
Több, mint agyagba vágott sírverem,
Több, mint szülőföld, több mint csak hazám,
Több, mint... mint az élet s halál is talán...

Ki itt született, csak az érti meg
Hogy miért imádom áldott rögödet.
Mely döbbenetes erő köt ide,
Hol lázban dobban Erdély nagy szíve.
S miért dagasztotta lelkem büszke gög,
Hogy szülőföldem Erdély, ez a föld.
Mikor először figyeltem én
A csősz tűzre a Meszes tetején.

Ki érti meg, hogy mi e szent varázs,
Mely bennünk izzik, mint tüzes parázs.
Hogy miért szeretjük, ki tudhatja azt
A télből szökkent erdélyi tavaszt,
És mit dalol a nyári napsugár,
Hol Maros vize csendben folydogál,
S mit hervadáskor süvítve mesél
A Hargitának tetején a szél.

A csiki fenyő miért integet,
Ha közeledni érzi a telet
S ha beköszönt az ősz után a tél,
A Királyhágón miért ül meg a szél.
Miért csillog a Retyezát hava,
Miért szomorú a tilinkó szava.
S miért könnyezik pásztor e bús dalán
A lucfenyő a Nyegoj oldalán.

A tiszafa miért olyan vaskemény
A gyergyói havasok peremén.
S a sziklán, mely oly elhagyott, kopár,
Miért virít a havasi gyopár.
A Gyilkos tóba rohanó patak
Honnan hord annyi ezüstös halat.
Küküllő mentén miért nehéz a bor
S a Körös sodra miért zakatol...

A Bucsecs tetőn felgyúló tüzek,
S a Szamos partján hajlongó fűzek
Mind szent varázsod hirdetik nekem
Erdély-anyám s öledbe hull fejem...
S ha sorsom egyszer Tőled elvezet
Megcsókolom majd drága földedet.
S a por, mi akkor arcomra tapad
A szemfedőm lesz messzi hant alatt!

Ismeretlen költő

Dr. H. Tóth István kandidátus, egyetemi vendégoktató

Olvassuk együtt!

Petelei István: Csifő fráter és a lova

Az író, Petelei István (1852-1910) a méltatlanul elfeledett magyar írók körébe tartozik, pedig világirodalmi mértékkel mérve is a századforduló legjelentősebb hazai, műfajteremtő alkotói közé tartozott. Ma már a nevét sem ismeri az átlagos olvasóközönség.

De ki is volt Petelei István?

Erdélyi örmény-székely keverék családban született 1852. szeptember 13-án. Élete nagy részét Kolozsvárt és Marosvásárhelyt élte le. Író, hírlapíró, aki 1886-ban megindította és szerkesztette a „*Kolozsvár*” című lapot. Elismert, olvasott íróként sem igen publikált fővárosi lapokban. 1888-ban ő hívta életre az *Erdélyi Irodalmi Társaságot*. Az olvasás, a nyelvtudás, a művészetek szeretetét s pártfogását otthonról, sokgyermekes családjából vitte magával. Filozófiai és teológiai problémák foglalkoztatták, ám ezeknek hirtelen hátat fordítva az építészet iránt érdeklődött a pesti műegyetemen. E tapogatózás, említésre érdemes kísérlet után a történelem és a régészet foglalkoztatta a bölcsészkaron. Az innen továbbragadó új élmény sem sokáig váratott magára, ez lesz a természettudomány. DARWINnak a leszármazással kapcsolatos tanai nyomán egészen közel került ahhoz a biológiai determinushoz - hitvallója is lett -, amely azidőtájt ZOLA naturalizmusát formálta. Am ifjúsága ezen eszméitől Petelei később eltávolodott.

Az 1880-as évektől fellépők, egy új nemzedék: GOZSDU ELEK, PETELEI ISTVÁN,

GÁRDONYI GÉZA, PAPP DÁNIEL, TÖMÖRKÉNY ISTVÁN mellett BRÓDY SÁNDOR a társadalom valóságos problémáit felölelő, az élet valódi képét mutató realizmus jelszavát vallották. E prózairók alkotói munkafolyamatát bizonyíthatóan TURGENYEV szelleme hatotta át, eszméi, művészi módszerei otthonra leltek a magyar novellisták körében is.

Ebben az időben a magyar regény világában is új fejezet van kibontakozóban, hiszen sor kerül a lélektani valóság behatóbb megismerésére, sőt feltárására, a társadalmi problémák új szempontú megközelítésére, elemzésére. A 19. század végének olyan új irányzata, mint a költészeti szimbolizmus - és annak prózai párhuzamai - szükségesnek mutatkozott a magyar irodalomban is. Ekkortájt növekszik meg a novella szerepe. Mire alkalmas ez a műfaj? Kétségtelenül a drámaibb, a tömörítettebb, a kifejezés új eszközeivel élő mondanivaló megszólaltatására képes ez, az irodalmunkban is reprezentatív műfajjá váló közlési forma. Méltó párjává formálódott líránknak, hiszen világirodalmi színvonalú alkotások születtek, így Petelei István művészetében is, aki mint író a kispikának, közelebbről *a tárcanovellának* és *a karcolatnak*, *a rajznak* volt kitűnő mestere.

Tanári diplomával érkezett vissza Erdélybe Petelei, fárasztotta őt Budapest zaja, az elidegenítő tülekedés, s ezután a „nép-nemzeti irodalom” eszményeit mint szellemi örökséget akarta kamatoztatni új törekvései kimunkálásában. 1880-91 között felváltva szerkesztette a „Kelet”-et, a „Kolozsvár”-t, a „Kolozsvári Közlöny”-t. Hamarosan azonban csak az irodalomnak szentelte alkotó energiáit. Életszerű, igazi figurákat teremtett. Tragikus hangvétellő novellái dinamizmusukkal ragadják meg a mai olvasót is. A fegyelmezetten szűkszavú író valóságábrázoló igénnyel fordult a korabeli társadalmi problémák felé, amelyekről szépítés és illúziók nélkül, megrázóan, tömör, lírai hangon szólt. Műveinek színhelye többnyire a Székelyföld. Elsősorban az erdélyi kisvárosok és falvak, illetőleg a bennük élő polgárság és parasztság életét tárta fel. Szatirikusan mutatta be a polgárság olyan tulajdonságait, amelyeket a műveletlenséggel hozott kapcsolatba, nevezetesen az úrhatnamságukat, a pöffeszkedésüket. Ugyanakkor mély együttérzéssel ábrázolta a társadalomból kizártak, a törvénytelen gyermekek sorsa mellett a kisémmizett erdélyi falusi nép életét. Ezek a hősei póztalanok, egyszerűek, dolgozók, az életük gyakran lemondással, halállal, lelki megsemmisüléssel fejeződik be. A pénz megrontó hatalmát különösen az elbukott, lejtőre jutott lányok sorsában látatja, így a „Gát a lejtőn” vagy a „Csíkos szöttes”-ben. Az 1894-ből való „Mezőségi út” című kitűnő, irgalmatlanul őszinte, merész hangú *útijegyzetében*, *szociográfiájában* számolt be a 19. század vége parasztságának problémáiról. Mindezekkel együtt a finom lélekrajz s a komor, tragikus balladai szerkesztés és hangulat is jellemzi írásait. Egyetlen regénye, az „Egy asszonyért” történelmi regény.

Petelei írásait szerzőjük életében tartózkodóan fogadták. Úgy vélekedtek - többek mellett maga GYULAI PÁL is, aki rendíthetetlenül és kérlelhetetlenül „sötétenlátás”-sal vádolta őt -, hogy a Petelei által ábrázolt világ szükségtelenül komor, bizonyára (így a kortársi polgári irodalombírálok) az író beteges lelkiállata miatt.

Kéri József, az író avatott ismerője így foglalta össze meglátásait: „Petelei mély érzése, őszinte, becsületes igazságérzete, a szegények, elesettek iránt tanúsított humanizmusa, meleg együttérzése új szint jelent a magyar realista irodalomban.” Hogy vérbeli realista, kitűnik az a Jakab Ödönhöz 1880. augusztus 1-jén keltezett leveléből is: „Várj csak Ödön! Megéred te még azt, hogy az én kisvárosi életképeimet olvasni fogod. Turgenyev írt az erdőről. Ő az erdőt ismerte. A vadakat és a madarakat. Én a városról írok. Ezt én ismerem: vadaival, madaraival egyetemben!”

Gyakorta szokás Petelei művészetében felfedezni, meglátni a hasonlóságot CSEHOVVAL, TURGENYEVVEL, esetenként még az ifjú GORKIJJAL is. A műfaji megoldás mellett az egyszerű kisemberek szomorúságának, apró örömeinek ábrázolásában is sok a rokon vonás CSEHOV világa, TURGENYEV udvarházai, GORKIJ éjjeli menedékhelyeinek lakói és Petelei írásművészete között.

Diószegi András a korszak reprezentatív műfajáról, a novelláról értekezvén azt tárja fel, hogy miért éppen ebben alkotott kiválót irodalmunk legnyomasztóbb hangvételű írója. Az úgynevezett pszichológiai novella hőse - visszaemlékezvén - a cselekményt a múltban, tulajdonképpen előidejűen játssza, a „múlt” és „jövő” idősíkja a homályban marad, ezáltal a kritikus pillanatok, a „jelen” idejű végzet-tragédiának a beteljesülését láthatjuk, igazolja ezt az önmagával leszámoló Bogdán Gyuri története is. A tárcanovella egy alak vagy embercsoport jellemének, sorsának a rövid, gyors cselekményes formában való bemutatására képes számtalan formai megoldással, jellemzője a hézagosság, ezáltal hasonlíthat a ballada kihagyásos, szaggatott, szuggesztív előadásmódjához; álljon majd itt példának okául Csifó fráter megható ragaszkodása!

Az elmondottakkal is kapcsolatban ekképpen írt NEMESKÜRTY ISTVÁN összegezést Petelei Istvánról. „Tudatosan törekedett a lélektanilag részletesen indokolt, kerek, zárt beszélytípusra, amelyben tényleg remekelt is.”

Európai látókörű írók novelláiban a hangsúly a külvilág eseményeiről a lélekben zajlókra esik. A kritikus pillanat kap döntő szerepet, lényegében tételmondatban a mű élén. HERCZEG GYULA „meredek kezdés”-nek minősíti ezt a megoldást. Az előkészítés hiánya figyelhető meg, a tagolatlan mondattal bizonyos feszültség, többnyire drámai vibráció érhető el. A cselekmény drámaian feszült pillanataiban nincs idő elmerülni részletes felfeztetésben és monológban.

Petelei István a végső pillanattól indulva, a szereplő(k) lelkébe, emlékezetébe áthelyezve - transzponálva - pergeti vissza az eseményeket. Így születtek *balladisztikus novellái*, többek között „A tiszta ház”, a „Balogh Eszti elment...”(ezek a művek az író halála után kiadott „Elbeszélések”-ből ismertek), „A jutalom”(az 1880-as évekből való), a „Csifó fráter és a lova”(1905-ös keltezésű). Ezekben az írásaiban nem a mesék fantáziabirodalma kel életre, hanem a valóságos, a tapasztalati világ: *egy élő*, működő társadalom problémái, konfliktusai jelennek meg kendőzetlen őszinteséggel.

Mi lehet a rendezőelve az imént felsorolt Petelei novelláknak? Mindenekelőtt a lélek vívódása, emellett az el nem törpülő hős láttatása, továbbá az útkeresés gyötrelmeinek ábrázolása. A hősök - a külső mozzanatok hatására - régi önmagukból kifordulnak, rögeszmével telítődnek, s végül a pusztulás, az értékcsökkenés zárja a lelki folyamatok ábrázolását.

A fentebb emlegetett 19. századvégi csoport „udvarház-költő”-je, Petelei István balladisztikus hangulatú, máig élményt adó, értékekkel bíró novellái („beszédék”) közül következik a „Csifó fráter és a lova” bemutatkozása. A Petelei-hősök sorsa többnyire már megpecsételtetett, amikor a cselekményt felütő első mondatot elolvassuk. Így van ez a „Csifó fráter és a lova” című megrendítően szép novella esetében is. (A „fráter”- a német „Gefreiter”- az osztrák-magyar közös hadseregben a legkisebb altiszti rang népies neve volt.) Egy árva fiatalember kegyetlen sorsának a végkifejletéről tudósítja az olvasót ez a stilisztikai s esztétikai értékekben egyaránt gazdag lírizált próza.

Anton Csifó frájtert szabadságotlák a betegsége okán. Hitvány, köhögős, keszeg fickó volt. A szüleit nem ismerte, és sokat vetődött a falujában kegyelemkenyéren, míg katonasorba nőtt. Minthogy lángoló szemmel ügyelte a testét tapogató doktort, s untalan unszolta, hogy: „ne tessék vizitálni a bordáimat, mert az jó itt is, ott is”, a német „tauglich”-ot mondott rá, bárha szűkmellűnek találta. Mint mondom, nem volt neki senkije odahaza.

Jó, tüzes huszár lett Csifóból; merész; rendes, engedelmes. A lovát (Lármásnak hívták) roppantul szerette; a szereit (a bőrátvetői, csákója, bundája, szíjai, sapkája) az ágya fölött a polcon tökéletes rendben állottak éjjel-nappal; puskája, kardja ragyogtak; a pajtásai - mint jó székelő fiúk - igazszívű, füttyös beszédű fickók valának, a tisz urak nagyon megkedvelték, úgyhogy Anton Csifó oly boldog, elégedett volt ebben az ő családjában, a nagy

kaszárnyában, mint egy kis isten. Mégis Csifó a tavaszra úgy lehitványodott, mint egy leperzselt mező száraz kánikula után.

Köhögött, fulladozott, de akár mint kímélgették is a tiszt urak (ha valami zákányos őszi szél zörgette tán a lombokat, ki-kihagyták a gyakorlatból), a német doktor egyszer, mintha csak esetleg jutott volna eszébe, kedélyesen megszóította Csifót, s így szólt hozzá:

- Te huszár, menjél haza, és szedjed össze magadat, mert nem jól kinézel.

- Én? én? dehogy, instálom - dadogta Csifó, s elborult a szeme - itt hagyjam én? a kaszárnyát? én?...

Azonban itt nincsen szó, se jobbra, se balra... kimondatván a szót, Anton Csifó frájter hazament, hogy szedje össze magát, mint az parancsoltatott.

Hazament a szovátai sóhegyek felé. A kankalinok már le voltak akkor virágozva; a semlyékes Szakadátban az aranysárga mocsárvilággal behímezte már a mezőt a nyár eleje..., a tavalyi cserfaleveleket már letaszította a ragadós, fényes új lomb... fecskék tojtak a sósziplák ernyője alatt; a lágy, andalító tavaszi levegőt a búzát érlelő meleg váltotta fel a madárdalok völgyekben... Anton Csifó elkeseredve, mi szépet, mi kedvest nem vett- idegenül, fáradtan ödöngött, s igen sínylette a kaszárnyát.

Nem barátkozott, nem beszélgetett a parasztokkal; nem, Csifó a város felé vezető országút mellett való berekben lógott egész nap; egy-egy cserfa tövére lekuporodva, nagy tüzeket rakott, s nézett arrafelé, ahol a kaszárnya fekszik..., álmodozott és igyekezett, hogy összeszedje magát, amint az parancsoltatott.

... Ott benn a kaszárnyából már mennek ki a gyakorlatra a huszárok, a trombitaszó szárnyal a mezőn a Maros mellett... a nap játszik a ragyogó szerszámokon, lovak szőrén... egyformán dobognak a patkós lábak, aztán hajrá! hegyek ellenében, a föld is reszket örömeiben, amint a huszárok száguldanak át a testén... a menték lebegnek... ó, Anton Csifó kitért szájjal lélegzett, aztán köhögött, és igen fázott, dacára a lobogó nagy tűznek, amely a lába előtt égett.

Aztán hazamennek... „Lármás”-t valaki megcsutakolja (ki? vajon ki?); a csajkákban hozzák már a párolgó lét; a fiúk leheverednek a fehér pokrócokra; pucolják az egyet-másokat, míg valamelyik kacagva beszéli el, mint fogták el a mezőn ögyelgő vén huszárt nagy derendóciával..., ó, mindez oly rendes, kedvderítő dolog...

A tűz Csifó előtt hamvába fullad lassanként; a zsarátnok halk nessel omlik szét... csak nézi, nézi, s nyögve sóhajt fel, és hallja, amint alkonyatban éneklük a kaszárnyában a szerelmes nótákat az ágyak tetején heverő fiúk; a kedvesnek édes csókjáról; vagy anyjuk meleg öleléséről, kakastejjel gyúrt kalácsáról...

Anton Csifónak senkije sincsen, se anyja, se szeretője... Neki minden gyönyörűsége ott a kaszárnyában bimbózott, virágzott ki... A faluban, idehaza, kutyába se veszik; ezek a házas gazdák, kik a kegyelemkenyéren felnőtt fiút ismerik... a leányok félvállról néznek rá - ha százszor is huszár! - mert egy pázmát ki nem tud kapálni velük a törökbúzás oldalon; s a fiúk, ezek az izmos, tömzsi, kemény, veszekedő székely legények lenéznek, ó! ... egy cseppet se szedheti össze magát Csifó idehaza, hanem idegenképpen csatangol a mezőn, oldalakon; és a meleg ájterben úszó szűk völgyekben didereg, visszasírva hangos kaszárnyára, a párás, langyos istállóra; vágyik a trombitaszóra; a pajtásokra; virzsínia szivarokra, promenárookra, és romlik, mind jobban, jobban, már csak árnyéka annak a Csifónak, akit parancsszóra hazaküldtek, hogy szedje össze magát.

És amint így a zabfülek már sárgulva hajladoznak a szellő libegésén; a kukorica szakállal barnulva fityeg a cső száján; a völgyön, amint szállong a fenyves szurkos illata... egyszer egy délután hosszú sorban kígyózik fel egy nagy csapat a remetei úton, az emelkedőn.

Zörgő szekerek jönnek elől, utánok fényes huszártisztai csapat, és mellettük, és utánuk ficáncoló huszárlegények, rendetlen csomóban.

Anton Csifó ránézett a látományra. Reszketett, s törülgette a szemét, hogy megtudja: ébren

van-e? A patkók kattogása már hallatszik a köves úton... tehát felszökött esze nélkül Csifó, és rohant a berken át, az országút felé.

Ó... tán megbotlott, tán elfulladt a futásban, megtámaszkodott egy öreg eperfához, s így szólt: „Még megbolondulok... hisz az a tarka kanca ott tán a Magyaros... a deresen túl: a Nőhang... mellette a Lator, a Mendel, a Kényes... tán csak nem az én századom az, ó teremő Jézus atyám, aki ott jön?

Ismét összeszedte magát, s idejében az országútig érkezett.'

- Hová mentek, fiúk, hová? - rebegte, és fölemelte mind a két karját. A katonák ránéztek, de csak mentek tovább, mert nem ismerték meg...

Csifó rekedten kiáltotta: - Hova, hova mentek?

Berontott a lovak közé... Egy privátdiner poroszkált leghátul két vezetéktóval, s odadobott néhány szót.

Valami gyakorlatot készítenek elő a tiszt urak... s az első stáció ott a faluban lesz, míg a lovak kipihennek...

- Hé... hé! - kiáltotta Csifó, s lobogtatta a karjait a feje fölött. Ó, Istenem! Hátul, egészen hátul egy fekete ló ballag lesütött fejjel... Mintha egy hegyes tűvel szúrták volna meg Csifót. Üvöltöni kezdett:

- Ó, a Lármas... a Lármas, az én lovam, az én édes lovam...

A katonák megállottak.

- Te vagy az, Csifó? - kérdezte az egyik.

- Te, Csifó, mit keresesz itt? Élsz-e még?

Ebből mit se hallott.

A fekete ló visszanézett az ismerős hangra, és halkán felröhögött.

- Én... én, lelkem, én vagyok! - kiáltotta - édes lovam, én vagyok egyedül. S ilyfajta számárságokat rebegve megtelt mind a két szeme, és odaugrott, és átölelte a ló nagy fejét.

A huszár mindjárt leszállt a Lármasról, a többiek körülvették a mezítlábas parasztfiút. Még a tiszturak is megállottak, de senki egy szót sem szólt.

- Te, lelkem - rebegte, és cirógatta a barmot, veregette, ölelgette, és Lármas odanyomta a kobakját a fulladozó ember melléhez. A könny csak buggyant a Csifó szeméből, és végigcsorgott lesoványodott arcán.

Aztán így szólt:

- Felülhetek, ugye? Felülhetek rá még egyszer? Utoljára.

- A ló nincs megcsutakolva - mondta félhangosan egy kevély tekintetű hadnagy, de azért ő se szólott többet, mer oly mélységes vágy sugárzott ki a Csifó szeméből, oly félénk, alázatos, egyszerre rimánkodó és követelő lélek ült ki az arcán, hogy annak nem lehet ellentmondani.

- Miket beszélsz? Mért utoljára? - kérdezte durva hangon egy huszár, és tizen szöktek oda, hogy felsegítsék Csifót a lóra. De Csifó egy ugrásra a Lármas hátára szállt föl.

Lármas pedig halkán nyerített fel, s kényesen megszegte a nyakát, amint Csifót megérezte a nyeregben, és úgy lépegetett, mintha tojáson járna.

Mindenki odanézett.

Száz lépést előre tett vele, és százat vissza. Tátott szájjal lélegzett Csifó, és kigyúlt az orcája. Arra valami az eszébe jutott, egyet csettintett, megszorította a ló vékonyát, nagyot kiáltott, megragadta a kantárszíjat - s azzal hajrá! nekivágatott a dombos oldalnak.

Hogy rohant a Lármas! Mint a szélvész. A kavicsok röpültek a lába alól. - Mit csinál az a bolond? - kérdezte mosolyogva a tiszt.

- Fogjátok el - mondta egy második tiszt, de harag nélkül.

Mindenkinek jó kedve szottyant. Négyen is utána iramodtak. Milyen futás volt az!

Lármas szállt, mint a madár. Aligha érintette is a gyepet.

A legények kiáltottak.

A Csifó inge lobogott a szélben, az arca égett.

Aztán az élen fogták el. Csak úgy lefordult a lóról Csifó. Igen lihegett... aztán vér buggyant ki az ajkán. Köhögött, de mosolygott.

- Szép volt - rebegte bágyadtan.

A ló a fiú felé hajolt, meleg párát fújta rá s kaparta a gyepet.

(1905)

(Módszertani Közlemények tanítók és tanárok számára 2002.42.évf. 5.)

Hogyan ünnepeltük augusztus 20-át avagy flekkenezés Balatonalmádiban

Augusztus 20-a államalapító Szt. István királyunk ünnepe. (1945- után a rendszerváltásig az „alkotmány” ünnepének nevezték.) De ezen a napon ünnepeljük az új kenyeret is, mert befejeződött az aratás és a betakarítás nehéz munkája, és a búza, az „élet” a raktárakban biztosítja számunkra, hogy a mindennapi kenyerünket egész évben megkaphassuk.

A régi hagyományok szerint minden szem búzában megláthatjuk vagy Jézus Krisztus, vagy a Szűzanya arcát. A búzából fáradtságos munkával készül a kenyér, és szintén régi hagyomány, hogy a „veknire” felvágás előtt a kereszt jelét rajzolják a késsel. (A boltban vásárolt csomagolt és szeletelt kenyérről ezt nem tudjuk megtenni és talán ebből is adódik, hogy sokszor látunk kidobott, elpredált kenyeret, mert sok helyen nem tudják, hogy a kenyér minden morzsája érték, amit meg kell becsülni.)

Kedves hagyományá vált, hogy az EÖGYKE tagjai Balatonalmádiban, Benedek Katiék „rezidenciáján” ünneplik augusztus 20-át. A napot most is szentmisével kezdtük, ahol vendégként Csíkszentdomonkos lelkipásztora Ambrus Árpád plébános úr mondott megható beszédet, hangsúlyozva, hogy az anyaország és a határon túli magyarság nem tud egymás nélkül létezni. Kölcsonösen kell erősítenünk egymást. A mise után szép folklór műsorban gyönyörködtünk, és nagy örömeinkre szolgált, hogy jelen lehettünk az új kenyér megszentelésénél, felvágásánál és kóstolásánál. A vendéglátó Balatonalmádi önkormányzat vezetése egy pohár fehérborral is megkínálta a vendégeket.

Katiéknál folytattuk az ünneplést, bár voltak, akik „kemény” munkával tüzet csiholtak, abból paraszt készítettek és sütötték az előre bepácolt húsból a flekkent, tehát munkával ünnepeltek.

A többiek vagy fürödtek a Balaton igen kellemes vizében, vagy napoztak, beszélgettek és örültek, hogy a szép idő még szebbé teszi az ünnepet.

Az ebéd nagyon finom volt. Különféle saláták és mártások tették a flekkent még kívánatosabbá, fehér és vörös borral öblítettük le a torkunkat, és amikor már mozdulni sem tudtunk a jóllakottságtól, jött a „szellemi táplálék”.

Bende Miklós képviselőtársunk, - aki súlyos combnyaktörése miatt még mindig csak óvatosan tud közlekedni - nagyon megörvendezettett bennünket egy „békebeli” (tehát századelejei) időkben készült slágerekből összeállított műsorral. A kísérszövegét ő írta, és a zenei betéteket régi (archív) filmek zenéjéből állította össze. Kellemes, jóhumorú, kedves műsor volt, köszönet érte Miklósnak.

Késő délután viharos szelek kezdtek fújni a Balaton felől, mi megköszöntük a kedves vendéglátást, és hazafelé indultunk. Búcsút mondtunk a magyar tengernek, amelyről illik annyit tudni, hogy úgy tükrözi a múltat ez a néhány száz négyzetkilométernyi terület, mintha a Kárpát-medence, Közép-Európa története csak itt folyt volna le. Múltunk nagy korszakai mély nyomokat hagytak. Táj és ember tán soha nem formálta, formázta ennyire egymást, mint itt, ebben a varázslatos tájban, a tóhoz húzódó hegyek lejtőin, a szép alakú egykori vulkánok oldalain, ahol nemcsak a legjobb borok, a legízletesebb halak és vadak „termettek”,

a történések, a mesék - köztük a középkori királymesék - adomák a Balaton tükreben elevenekké váltak. A honfoglaló magyarok Veszprémet, Tihanyt ostromolták. A honfoglalók letelepedésének rendjére a helynevek is utalnak. Pl. Kál (Bulcsú fia) nevét a Káli-medence és falvainak ma ismert neve őrzi.

A „nagy hadi-út” a Balaton északi partján futott végig. A legtöbb vár az 1240-41-es, Batukán által vezetett tatárdúlás után épült. Pl. 1255.: *Csobánc*; 1260-62.: *Szigliget*; 1267.: *Tihany*; 13.sz.d.: *Sümege*; 15.sz.d.: *Siófok*; 16.sz.d.: *Fonyód*; stb.

Magyarország hősiessen, hatalmas véráldozatok árán eredményesen védte a törököktől Európát. A végvári vitézek segítség nélkül vívták harcukat pusztá fennmaradásukért. A romok önmagukért beszélnek, szinte minden település határában több elpusztult, földdel egyenlővé tett falu romját találjuk.

A Balaton vidékén Mária Terézia uralkodása idején alakultak ki a nagybirtokok. Olyan családok telepedtek le itt, akik az ország történelmének alakulásában jelentős szerepet játszottak. (Pl. Eszterházyak, Festeticsek, Hunyadiak, Jankovicsok, stb.)

Az egyik legkiemelkedőbb család a *Festetics* volt. *Kristóf* 1738-ban szerezte meg Keszthelyt, fia, *Pál* 1772-ben alapítja meg a Balaton-part első gimnáziumát, kórházát, gyógyszertárát. A család harmadik generációja György, 1797-ben alapította meg Európa első mezőgazdasági főiskoláját: a Georgikont. A Helikon ünnepségeken pedig vendégül látta a kor íróit, költőit, akik a magyar reformkort készítették elő.

Széchenyi és Kossuth összefogásával 1846-tól a Kisfaludy-gőzös járta a Balatont. Itt töltötték a nyarat a kor jelentős írói, politikusai, itt épült a Dunántúl első színháza, amely a magyar nyelv igazi szolgájává vált.

A Balaton a társasági élet központja lett, írók- költők- zeneszerzők - színészek pihenő, és alkotóhelyeit őrzi a part menti villasorok. A magyar irodalomnak és festészetnek talán nincs is olyan alakja, akit ne ihletett volna meg a tó.

Szeressük a Balatont, legyünk büszkéek rá, és védjük - óvjuk, mert a hegyek, völgyek, a medencék, a víz és a föld találkozása adja azt a varázslatot, amely *egyszeri, megismételhetetlen és mégis állandó*.

Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit
2004. augusztus 20.

„Örményország anno”

(életképek az 1970-es évek elejéről)

Dobai Miklós vetítettképes előadása

a Fővárosi Örmény Klubban, 2004. július 15-én

A nyár közepén, teltház előtt, vehettünk részt a Fővárosi Örmény Klub keretében megrendezett „Örményország anno” c. vetítettképes előadáson.

Dobai Miklós barátom, aki mint villamosmérnök 1973-ban részt vett egy Örményországban rendezett konferencián, fotóaparátussal felszerelve találkozott a 70-es évek kaukázusi valóságával. Nekünk, akik hallgattuk a vetítés előtt elmondott bevezetőjét, érdekes volt visszarázódni egy olyan korba, amiről azt hisszük, hogy már messze magunk mögött hagytuk. Hallottunk a kiutazás előtt a tranzitban eltöltött 16 óráról, az ekkor kapott információról, mely az átszállóállomás - Moszkva - időjárására hivatkozott a késedelem indokául, majd megtudni, hogy a moszkvai hangosbeszélő Budapesten jelentett vihart.

A jereváni érkezés, és néhány, a küldöttséggel kapcsolatos bevezető kép után, az előadás képei elkalauzoltak bennünket Örményország legismertebb, legszebb helyeire, amit az akkori vendéglátók büszkén megmutattak, barátunk pedig megragadta az alkalmat és lefotózta nekünk. Jártunk többek között Jerevánban, Geghardban, Ecsmiadzinban. Részt vettünk

egyházi búcsú sokadalmában, betekintettünk a számunkra időnként idegen népszokásokba. Jártunk a konferencia hivatalos kirándulásán, ahol képet kaptunk a híres örmény vendégszeretetről és vendéglátásról.

Közben élveztük a képekhez tartozó, elmesélt emlékeket, anekdotákat. Ezek az élmények megszolgálták, hogy ezt a délutánt erre a programra szántuk.

*Füleki Balázs, társrendező,
a XIII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke*

Egy vidám klubdélután

Augusztus 19-én egy valódi Nyárvégi meglepetésben volt részünk. A II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és a Fővárosi Örmény Önkormányzat szervezésében *Mikó István* és *Szabó Anikó* színművészek voltak vendégeink a Fővárosi Örmény Klubban, akik egy vidám esttel leptek meg bennünket. A kitűnő műsor összeállítás, a kánikulai hőség ellenére hallatlan energiával, átéléssel előadott Krúdy, Gábor Andor jelenetek, vidám monológok nagyszerű kikapcsolódást, szórakozást jelentett a közönségnek. Művészeink érezhették a feljük áradó rajongást a szünni nem akaró tapsból, amelyet csak úgy tudtak leszerelni, hogy ígéretet tettek, máskor is ellátogatnak klubunkba egy kicsit elfelejteni a körülöttünk zajló zajos világot.

M

Programajánló

A *Fővárosi Örmény Klub* 2004. szeptember 19-én 17 órakor kezdődik a Magyarok Háza Bartók termében. Műsor: *Piros szív, fehér hó, zöld levél...* Zenés beszélgetés *Mártonffy Miklós* zeneszerzővel, a világhíró szanzenénekesssel.

Az estet a XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezi. Szeretettel vár mindenkit Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit elnök.

A Fővárosi Örmény Önkormányzat szeretettel hív mindenkit 2004. október 5-én du. 17.30 órára, az *Aradi Vértanúkra* emlékező estjére a Főpolgármesteri Hivatal Budapest V. Városház u. 9-11. I. emeleti Dísztermébe. A 155 évvel ezelőtt történetekre a nagyváradi Kiss Stúdió Színház *Fényes ég alatt c.* műsorával emlékezünk. Emlékbeszéd, koszorúzás, majd örmény ízekkel szíveslátás zárja estünket.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

Igaz történet, amely mesének tűnik

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy ember. Fiatalkorában kalandvágyó volt, ezért elment világot látni. Hosszas vándorlás után eljutott Belgiumba. Itt egy bányában dolgozott, szépen keresett, megnősült, gyermekei születtek - jól élt. Egészen addig, amíg egy szerencsétlen baleset következtében elveszítette a szeme világát. Először az egyiket. Aztán a másikat. Mindent megpróbált, hogy visszaszerezze a látását. Nem sikerült. Világtalan maradt. A szemére.

De megszólalt belül a szíve. És azt mondta neki: neked dolgod van ezen a világon. Segítened kell azokon, akiknek szükségük van a támogatásra.

És az ember megkereste azokat a nélkülöző, szegény embereket, akiknek segítségre volt

szükségük. Anyagilag támogatta őket. Abból a pénzből, amit kártérítésként kapott a balesete után.

Teltek-múltak az évek. És az ember rájött, hogy a jövőt kell támogatni, a felnövekvő nemzedéket. A Kárpát medencében élő magyar ifjúság kulturális felemelkedésének a segítségét tűzte ki célul. Elkezdte járni a Felvidéket, Erdélyt, a Délvidéket és az Anyaországot. Megkereste, hol tudja az anyagi támogatását az arra érdemeseknek átadni.

Az embernek elhunyt felesége helyett akadt egy segítőtársa, aki most a felesége, titkára, gépkocsivezetője. Ketten járják a világot és segítenek, ahol tudnak. Abból a pénzből, amit kárpótlásként kapott a balesete után.

Az embernek köszönetképpen okleveleket, elismeréseket adtak civil szervezetek. A legértékesebb a Julianus-díj, a legmagasabb erdélyi kulturális kitüntetés. De ő nem a kitüntetésért, az oklevélért segít, hanem emberségből, szeretetből.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy EMBER! Horváth Vilmosnak hívják. A feleségét Ötves Erzsébetnek. Ismerem ezt az embert. Útitársunk volt a Barangoláson.

2004. augusztus 29.
Csikszentgyörgyi- Ficzus Margit

*„Megmondom a titkát édesem a dalnak:
Önmagát hallgatja, aki dalra hallgat.
Mindenik embernek a lelkében dal van
és a saját lelkét hallja minden dalban.
És akinek szép a lelkében az ének,
az hallja a mások énekét is szépnek. ”*

Babits Mihály

**Tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy
LUKIN LÁSZLÓ**

*2004. augusztus 18-án, életének 79. évében,
rövid szenvedés után elhunyt.*

*Búcsúztatása 2004. augusztus 30-án (hétfőn) 18 órakor Budapesten, a Városmajori Jézus
Szíve Plébániatemplomban tartandó gyászmisén lesz*

*Temetése 2004. augusztus 31-én (kedden) 15 órakor Baján, a Szent Rókus Temetőben lesz, a
római katolikus egyház szertartása szerint.*

*Az országos hírű karnagyot, zenepedagógust, ismeretterjesztőt, tankönyvíró, műfordítói, a
Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium nyugalmazott tanárát, Baja város
díszpolgárát
az Oktatási Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és Baja város saját
halottjának tekinti.*

*Gyászolják:
felesége, gyermekei, unokái, rokonai és tisztelői.*

Lapzárta után érkezett

Szongoth Jánosné, született Szalai Margit
életének 84. évében

2004. szeptember 1-én elhunyt. Temetéséről később történik intézkedés.

Emléküket kegyelettel megőrizzük!

Örmény kódexkiállítás Csíkszeredában

Tegnap délután a csíkszeredai Szakszervezetek Művelődési Háza márványtermében A *XIII-XIV. század örmény kódexművészete* címmel nyílt kiállítás. A szám szerint 58 kódexmásolat (az eredetiek a jereváni múzeumban láthatók) a budapesti Fővárosi Örmény Önkormányzat, jelesen *dr. Issekutz Sarolta* közreműködésének köszönhetően jutott el Csíkszeredába. Jelentőségükről *Heim Pál* beszélt. A gyergyószentmiklósi katolikus örmény plébániának ajándékozták a kódexgyűjteményt.

Ma az erdélyi és budapesti örmény családok immár nyolcadik alkalommal találkoznak Csíkszépvízen.

(*Hargita Népe* 2004. augusztus 28. 1. old.)

Örömnünnep az örményeknél Szamosújváron és Erzsébetvároson

Szamosújvár örménykatolikus hívei és minden jelenlévő június 26-án kettős ünneplésen vehetett részt. Az örmény katolikus templomban Világosító Szent Gergely, az örmények hittérítőjének a búcsúnapiját tartották. Több év kihagyás után a szentmise ismét örmény rítusban lett bemutatva Puskás Attila, örmény általános helynök celebrálásában. Jelen volt Jakubinyi György érsek, örmény apostoli kormányzó és több római katolikus pap, valamint a magyarországi és romániai örmények képviselői is.

Szamosújvár a magyarörményeknek több mint 300 éve ad otthont. Az idők folyamán sokan elköltöztek, beházasodtak, létszámuk megcsappant. *Dr. Jakubinyi György* érsek bevezető beszédében kiemelte, hogy nem a létszám nagyságán, hanem az elkötelezettségen múlik az örmény katolikusok sorsa. *Puskás Attila* felváltva hol örményül, hol magyarul mondta és énekelte a mise szövegét, a kórus örmény nyelvű kíséretével, *Kirkósa Júlia* operaénekesnő szólói még ünnepélyesebbé tették a szertartást.

Az evangéliumi szakasz a Jó Pásztorról szólt. Puskás Attila vikárius prédikációjában többek közt rámutatott arra, hogy nem csak a papok kell legyenek jó pásztorok, hanem a közösség minden tagjának felelősséget, elkötelezettséget kell éreznie a szolgálatra, a közösség javának előmozdítására. Ennek kapcsán idézte Erdély első és egyetlen örmény katolikus püspökének, *Dr. Verzereskul Oxendiusnak* a tanítását - csak a szeretet képes összetartani és előrevinni egy közösséget. A szónok felhívta a figyelmet arra, hogy a nyájnak össze kell tartania és egymást segítenie. Világosító Szent Gergely életpéldáját kell követni, aki bár sokat szenvedett hitéért, hosszú ideig egy sötét veremben kellett élnie, mégis ő vált az örmény nép megtérítőjévé. A fényt a sötétben Krisztustól, a Világ Világosságától kapta. Bennünket is ez a fény kell vezéreljen.

A szentmise után a helyi TÉKA székházban megnyitották A *XIII-XIV. Század örmény kódexművészete* című vándorkiállítást. A kiállítás anyagát a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület adományozta a gyergyószentmiklósi örmény katolikus plébániának vándorkiállítás céljára. A résztvevők jelenlétében *Dr. Issekutz Sarolta* elnökhelyettes adta át Puskás Attila általános helynöknek, aki hálással megköszönte az „ittthonról az anyaországba szakadt” testvérek gyűjtését és gondoskodását.

Másnap, június 27-én Puskás Attila Erzsébetvároson celebrált örmény szentmisét, ahol egyben egy örmény katolikus elsőáldozó is járult az Eukarisztiához. Ebben az egykori virágzó örmény városban mára a hívek száma húsz alá csökkent, így nagy eseménynek

számít, ha van utód, aki továbbvigye a hitet.

A szentmise után megkértem a helynök urat, válaszoljon pár kérdésemre.

- *Tavaly júliusban tértél haza Rómából és ki lettél nevezve gyergyószentmiklósi plébánosnak, mint egyetlen erdélyi örmény katolikus pap, általános helynöknek. Milyen tapasztalatokkal gazdagodtál azóta itthon?*

- Megismerhettem az örménykatolikus közösségeket, akik sajnos eléggé szétszórtságban vannak fizikai és lelki értelemben. A terület nehezen átfogható, nagyok a távolságok (kb. 600 km-es körzet). A hívekben van lelkesedés, próbálják őrizni az örökséget, örmény identitástudatukat a szertartásban vélik felfedezni, amiből évekig kimaradtak. (örmény pap hiányában nem volt, aki vezesse őket a hit terén)

- *Őszi beszélgetésünk alkalmával beszéltél azokról a terveidről, amikkel helynöki minőségében indultál hivatásodnak, mit sikerült eddig megvalósítani?*

- Akkor két sürgető fontosságú feladatot láttam magam előtt, amit azóta sikerült is megvalósítani. Egy örménymagyar kétnyelvű szertartáskönyv kiadása szöveggel és énekekkel papok és hívek részére, utánnymást kell kérnünk, mert kifogytunk a példányokból. A másik tervem az egyházközségek felkarolása és összefogása, ami szintén sikerült, s reméljük, külső erők nem bontják meg ezt az egységet.

- *Milyennek látod a magyar örmény katolikusok jövőképét, derűsnek, vagy az elmúlás veszélye fenyeget?*

- Mint helynök elmondhatom, az összkép derűs lehet, ahol nagyobb létszámban maradtak meg a hívek, több esély van a megmaradásra. Sajnos itt Erzsébetvároson lehet, hogy ez a fiú az utolsó örmény katolikus elsőáldozó. Itt nem könnyű a megmaradás.

- *Miért fontos az örmény katolikusok jelenléte és megmaradása Erdélyben?*

- Elsősorban önmagunk miatt, hűség az ősi hithez, a gazdag hitvilághoz. Másodsorban a magyarság számára, mert az örmények sok mindennel gazdagították és vitték előre azt az életben. (előrelendítették a gazdaságot, a kultúrában, a politikában és a tudományos munkában is számos örmény származású magyar jeleskedett, az 1848-as forradalomban két örmény katonatiszt is kiemelkedett)

- *Mit üzensz a magyarörményeknek?* -A legfontosabb az összefogás, mert csak együtt lehet közös jövőt építeni. Szomorú, ha egymás közötti viták miatt szétbomlik az egység.

- *Mik a terveid a közeljövőre nézve?* - Az örmény gyermekek és fiatalok összefogása, segíteni őket elmélyülni a lelki életben. Gyergyószentmiklóson pedig egy örmény egyházi szobát berendezni kincseink, hagyományaink bemutatására a nagyközönség számára. Fontos, hogy hitéletünk, ősi hagyományaink közkinccsé váljanak, az örmény rítus egyedi, gazdag mondanivalója minden Isten-hívő ember számára sajátos élményt nyújthat.

Haraga Attila Kálmán

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatta a

Fővárosi Örmény Önkormányzat

és a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia,

Csikszentgyörgyi Ficzus Margit, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.